

**Прилуцький центр професійного розвитку педагогічних працівників
пропонує добірку матеріалів для організації та впровадження дистанційних
технологій
Методичні рекомендації**

I. НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

щодо використання технологій дистанційного навчання в умовах карантину, локдауну, зокрема:

- [Положення про дистанційне навчання \(наказ МОН від 25.04.2013 №466\)](#)
- [Зміни до Положення про дистанційне навчання \(наказ МОН від 14.07.2015 №761\)](#)
- [Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти \(наказ МОН від 08.09.2020 №1115\)](#)
- [Щодо запровадження карантину для усіх типів закладів освіти \(лист МОН від 11.03.2020 №1/9-154\)](#)
- [Щодо оплати праці працівників закладів освіти під час призупинення навчання через карантин \(лист МОН від 13.03.2020 №1/9-161\)](#)
- [Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину \(лист МОН від 23.03.2020 № 1/9-173\)](#)
- [Щодо освітнього процесу в дистанційному режимі \(лист МОН від 15.12.2020 №1/9-688\)](#)
- [Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти \(наказ МОЗУ від 25.09.2020 №2205, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 №1111/35394\)](#)

II. НОРМИ САНРЕГЛАМЕНТУ

Із встановленням жорсткого карантину в Україні ЗСОО перейдуть на дистанційне навчання. Нагадуємо, що норм використання технічних засобів слід дотримуватися, адже їх розроблено з урахуванням інтересів дітей та для збереження їхнього здоров'я.

- **Згідно з вимогами Санрегламенту безперервна тривалість навчальної діяльності з використанням техзасобів – телефони, комп'ютери, телевізори, ноутбуки – упродовж навчального заняття повинна бути:**
  - для учнів 1-х класів – не більш ніж 10 хвилин;
  - для учнів 2-4-х класів – не більш ніж 15 хвилин;
  - для учнів 5-7-х класів – не більш ніж 20 хвилин;
  - для учнів 8-9-х класів – 20-25 хвилин;
  - для учнів 10-11-х класів на 1-й годині занять – до 30 хвилин, на 2-й годині занять – 20 хвилин.
- При парних навчальних заняттях для учнів 10-11-х класів – не більш ніж 25-30 хвилин на першому навчальному занятті та не більш ніж 15-20 хвилин на другому.
- Після занять із застосуванням технічних засобів навчання учитель повинен організовувати вправи з рухової активності та гімнастику для очей.
- Тим не менше, тривалість навчальних занять, визначена Законом України «Про повну загальну середню освіту», зберігається: 35 хвилин для 1-го класу, 40 хвилин для 2–4-х класів, 45 хвилин для 5–12-х класів. Обмежується лише час безперервної роботи з комп'ютером для уникнення ризиків для здоров'я.
- Наприклад, для учнів 5-го класу час безперервної роботи з комп'ютером становить максимум 20 хвилин. Цей час вчитель може використовувати для синхронної взаємодії (онлайн) – для пояснення або загального огляду матеріалу навчального заняття, практичного закріплення вивченого, застосування інтерактивних прийомів навчання, перевірки результатів навчання тощо.

- Решту часу навчального заняття (25 хвилин) вчитель організовує роботу в асинхронному режимі, тобто офлайн, без комп'ютера. Учні можуть виконувати вправи в робочому зошиті, працювати з текстом і завданнями в підручнику, виконувати творчі завдання тощо. Також наприкінці заняття вчитель може повернутися до режиму відеоконференції (для обговорення виконаних завдань, рефлексії, роботи з електронною освітньою платформою тощо).
- Санітарний регламент передбачає, що під час роботи з технічними засобами навчання обов'язковим є проведення вправ з рухової активності та гімнастики для очей.
- Важливо також, що не кожне навчальне заняття обов'язково проводиться з використанням синхронного режиму взаємодії вчителя та учнів. Школа може скласти розклад занять, згідно з яким деякі заняття проходять лише асинхронно. Відповідно до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, не менш ніж 30 % навчального часу, передбаченого освітньою програмою школи, має організовуватися в синхронному режимі.
- Водночас рівномірність розподілу цього часу між різними навчальними предметами і доцільність чергування занять з використанням синхронного та асинхронного режимів забезпечує керівник закладу освіти.

III. РАДИМО:

1. Внести зміни до календарно-тематичного планування, зокрема визначте теми:

- які учні мають опрацювати самостійно;
- з яких плануєте провести онлайн-уроки, консультації.
- у яких подаєте матеріал в асинхронному режимі;

Також переглянути обсяг домашнього завдання.

2. Чітко дотримуватися розкладу уроків, уникати перевантаження учнів.

Дійте під час карантину відповідно до санітарних норм щодо організації освітнього процесу, зокрема щодо:

- обсягу домашніх завдань;
- часу безпосередньої роботи учнів за комп'ютером, ноутбуком, тощо (Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01

По можливості зменшити обсяг навчального матеріалу, який учні мають опрацювати самостійно.

3. Використовувати готові онлайн - консультації, розміщені на освітніх платформах, аби пояснити новий матеріал. Надавати учням посилання на відео. Сформувані бази власних уроків й надавати учням доступ до них.

4. Дотримуватися чіткого алгоритму, коли давати учням завдання:

- вказати тему;
- зазначити, що саме опрацювати;
- зорієнтуватися, де подивитися матеріал чи завдання;
- вказати, куди надіслати готове завдання;
- вказати термін, до якого приймає роботу.

5. Забезпечити постійний зворотній зв'язок з учнями – і під час, і після виконання завдання. Якщо завдання складне, творче чи потребує кількох редагувань, зворотний зв'язок має бути швидким. Для цього використовувати месенджери, чати тощо. Таке спілкування посилює відповідальність учнів та їхню активність у навчанні.

6. Систематично перевіряти знання учнів. Найліпше здійснювати оцінювання навчальних досягнень учнів у режимі онлайн або на дистанційних платформах, що мають відповідний інструментарій. Пам'ятати, що оцінювання в онлайн - режимі з часовими обмеженнями та використання творчих завдань сприяють дотриманню принципу академічної доброчесності.

7. Не критикувати отримані від учнів відповіді. Разом з оцінкою надавати розгорнуті коментарі: що учень виконав добре, що йому варто доопрацювати, що зробити, аби поліпшити результат тощо.

Саме у дистанційному навчанні актуалізується формувальне оцінювання, спрямоване підтримувати кожного учня. Спільно з'ясувати зміст зробленого, встановити взаємозв'язки, порівнювати реальні результати з очікуваними, аналізувати, робити висновки тощо.

8. Розробити індивідуальні освітні траєкторії для тих учнів, які не мають технічних можливостей навчатися разом з усім класом дистанційно.

9. Особливу увагу приділити одинадцятикласникам, які готуються до ЗНО. За потреби надавати індивідуальні консультації та спрямувати готуватися самостійно.

Порадити:

- сайт Українського центру оцінювання якості освіти – testportal.gov.ua;
- платформи **Prometheus (Prometheus.org.ua)** та **ilearn (ilearn.org.ua)**.

10. Розробити правила співпраці під час карантину спільно з батьками та учнями. Підтримувати зворотний зв'язок з батьками, інформувати їх про рівень навчальних досягнень їхніх дітей.

11. Пам'ятати про особливу роль класних керівників – налаштовувати на навчання, подавати інформацію, спілкуватися з батьками та учнями.

12. Провести діагностичне оцінювання навчальних досягнень після завершення карантину та повернення учнів до школи, аби з'ясувати, чи готові вони до подальшого навчання. За результатами діагностики, за потреби, скорегувати календарно-тематичне планування залежно від потреб учнів.

13. Користуватися нагодою підвищити кваліфікацію під час карантину. Займайтеся самоосвітою й отримуйте нові знання, досвід і можливості!

IV. СИНХРОННЕ Й АСИНХРОННЕ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

2020-2021 навчальний рік відбувається у форматі змішаного навчання, коли практикують поєднання різних режимів роботи (онлайн та аудиторна) у різних класах чи в різний час. Непросто вибрати конкретну комбінацію, яка найкраще підійде для умов, особливостей та обмежень закладу, класу, колективу вчителів і родинної спільноти. А для онлайн-частини змішаного навчання потрібно обирати синхронний чи асинхронний режим взаємодій.

Синхронний режим передбачає взаємодію між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції. Інакше кажучи, це проведення уроку в режимі реального часу в обраному цифровому середовищі. Рівночасно присутні вчитель та учні класу, спілкуючись приблизно так, як це відбувається на звичайному уроці.

Асинхронний режим означає взаємодію між суб'єктами дистанційного навчання, за якої учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо. Можна сказати, що це режим більш самостійного навчання, яке, водночас, підтримується вчителем з використанням відповідних цифрових інструментів. Які переваги та недоліки цих форматів навчання?

Синхронне навчання – це швидкий і безпосередній зворотний зв'язок, як від учителя, так і від учнів. Відповіді та реакції надаються в режимі реального часу, майже так само, як і на звичайному уроці. Звісно, є технологічні обмеження, які означають, що одночасно говоритиме лише хтось один, і на екрані можна побачити не всіх учасників водночас, якщо їх достатньо багато. Лише в синхронному форматі можна організувати безпосередню взаємодію учнів у малих групах, швидко обговорити питання та прийняти рішення. Однак, синхронне навчання вимагає онлайн - присутності в чітко визначений час. Це може бути проблемою, особливо коли вдома є кілька осіб з графіками, що накладаються. Певна частина синхронного заняття йде на узгодження технічних перешкод, перепитування й уточнення через непередбачувані перебої зі зв'язком та інші організаційні моменти. Натомість асинхронний режим передбачає роботу за власним графіком та у власному темпі й максимально використовує переваги змішаного навчання. Це дозволяє

опанувати матеріал, орієнтуючись на власне розуміння, а не на темп решти групи. Асинхронний режим може давати відчуття більшої ізольованості, адже знижується відчуття навчальної спільноти, якщо спеціально не підтримувати його. Крім того, це вимагає від учнів доволі високої самодисципліни та розвинутого вміння керувати своїм часом, що може бути досить складним, зокрема за відсутності попереднього досвіду такої роботи.

Організаційні моменти та консультації

Синхронне заняття варто використовувати для організації навчального процесу, відповідей на запитання щодо змісту чи вирішення проблем щодо доступу до цифрових сервісів, які виникли в учнів, можливо, пропонуючи альтернативні варіанти виконання завдань. Водночас, добре працює схема відведення певних періодів навчального дня для консультацій – учні знають, що можуть звернутись у цей час і отримати безпосередню відповідь. Якщо ж запитання виникає в інший момент, варто встановити правила надання відповіді поза межами таких консультацій. Наприклад, на запитання, отримане електронною поштою чи в месенджер між 9-ю та 15-ю годиною, можна очікувати відповідь упродовж однієї години.

При асинхронній організації навчального процесу особливої важливості набуває систематичність наповнення цифрової навчальної платформи, обраної закладом освіти. Потрібно надавати чіткі інструкції та передбачити різні канали комунікації (електронна пошта, доступна форма зворотного зв'язку, месенджер, телефон тощо) на випадок виникнення технічних негараздів.

Викладання нового матеріалу

За традиційного підходу на уроці вчитель повідомляє новий матеріал, а вдома (асинхронно) учні його опрацьовують, виконуючи вправи та завдання. Такий підхід є виправданим в окремих випадках, коли учні не мають попереднього досвіду самостійного опрацювання матеріалу, або цей матеріал є зовсім новим чи високої складності. Частіше ж доцільніше спробувати реалізувати підхід *перевернутого класу*, коли сам новий матеріал опрацьовують асинхронно, а на онлайн-уроку занятті відбувається його обговорення та практичне закріплення. Таким чином учні можуть отримати матеріал у зручному для себе форматі. Це може бути опрацювання доступного підручника, відео-запису від свого вчителя, роликів з YouTube, TedX чи інших освітніх каналів, платформи Всеукраїнської школи онлайн тощо. Плануючи використання таких джерел, учитель має врахувати, що час опрацювання цих матеріалів не може перевищувати тривалості асинхронних занять.

Якщо заклад освіти має обґрунтовані сумніви щодо можливості всіх учнів підключитися до синхронних онлайн-занять, треба забезпечити отримання навчальних матеріалів та пояснень альтернативними шляхами. Це можуть бути відеозаписи, відкриті для перегляду в будь-який час, посилання на сторінки доступного підручника чи іншого посібника, надання доступу до презентації, конспекту заняття чи інших матеріалів. Варто зазначити, що переважна більшість сервісів проведення онлайн-уроків дозволяють здійснювати запис занять. В окремих випадках доступ до таких записів можна використати як альтернативу відвідуванню синхронних уроків за умови забезпечення:

- **оптимальної тривалості та наповнення запису.** У цифровому навчанні практикують короткі відеоролики тривалістю до 8-10 хвилин. Тож у разі планованого подальшого використання запису заняття варто обмежувати його тривалість або структурувати його таким чином, щоб можна було виокремити найбільш інформативний фрагмент;
- **приватності учасників уроку.** Бажано, щоб частина уроку, пропонована в записі, не містила відео- чи аудіоматеріалів учнів, присутніх на занятті. Оптимально, якщо такий запис обмежується фрагментом з поясненням учителя. Також можна надавати доступ до такого відео лише для учнів конкретного класу. Цього можна досягнути, розміщуючи це відео не у відкритому доступі YouTube, а, скажімо, на хмарному диску Google лише для учасників шкільного домену.

Практичне закріплення вивченого

Варто пам'ятати, що фронтальна робота не може займати більшість часу заняття, незалежно від обраного формату взаємодії. Доцільно відводити значну частину уроку на індивідуальну та

групову роботу учнів, виконання практичних вправ і застосування активних методів навчання. На синхронних заняттях варто використовувати інтерактивні прийоми, практикувати роботу в малих групах (активуючи кімнати breakout rooms відповідних сервісів відеоконференцій). Доречно буде скористатись інструментами миттєвої взаємодії, наприклад Kahoot, MentiMeter, Classtime та аналогічними. Іншими словами, максимально зважати на факт одночасної присутності великої кількості учасників для підтримки спільної роботи та взаємодій. Можна створити шаблон завдання на білій дошці, доступний для заповнення кожним учнем індивідуально. Таку можливість надає, наприклад, сервіс WhiteBoard.Chat. Учитель може переглядати результати опрацювання шаблону усіма учнями й, за потреби, демонструвати окремі фрагменти розв'язків, коментуючи їх. Однак, плануючи використання додаткових цифрових інструментів під час онлайн-заняття, варто врахувати, що не всі учні матимуть можливість перемикатися між сервісом відеоконференції та іншим застосунком, особливо при роботі з мобільного телефону чи планшета.

Асинхронна практика має передбачати значний простір для експериментів і можливості виправити ймовірні помилки. Тому тут краще застосувати інструменти на кшталт LearningApps, LiveWorkSheets, та інші, які дозволяють виконувати завдання довільну кількість разів без ризику отримати погану оцінку. Крім того, гнучкий розподіл часу в асинхронному режимі доцільно використати для виконання творчих, проектних робіт. Для реалізації диференційованого підходу можна скористатися дошками вибору, коли учням пропонують певний набір завдань на вибір, і вони виконують у довільному порядку всі або лише частину завдань. Важливо підібрати альтернативні завдання таким чином, щоб забезпечити досягнення запланованих результатів навчання, але, ймовірно, різними шляхами та способами.

Контроль і перевірка знань

Перевірку засвоєння матеріалу можна здійснювати в різних режимах і форматах. Синхронно краще організовувати індивідуальні розмови з учнями, на яких обговорювати попередньо виконані завдання (знижуючи спокусу недотримання засад академічної недоброчесності). Асинхронно ж можна проводити тести, або практикувати індивідуалізовані завдання в різних форматах.

Рефлексія

У синхронному режимі можна практикувати традиційний спектр рефлексивних вправ і запитань, а також використати цифрові інструменти, скажімо, шаблони MentiMeter, Miro чи інші.

Для мінімізації відчуття ізольованості та отримання зворотного зв'язку, зокрема при асинхронному навчанні, варто застосовувати опитувальники різних видів. Окрім стандартних інструментів створення форм (у хмарних сервісах Google чи Office 365), можна використати онлайн дошки (Padlet, LinoIt, Flinga тощо), спільно формуючи їх наповнення, або взаємодіючи з готовими шаблонами.

Як поєднувати синхронне та асинхронне навчання?

Відповідно до положення про дистанційне навчання, «не менше 30 відсотків навчального часу, передбаченого освітньою програмою закладу освіти, організовується в синхронному режимі (решта навчального часу організовується в асинхронному режимі)».

Це можна реалізувати кількома моделями:

- онлайн-відеоуроки відбуваються кожен третій урок предмета, а для решти часу пропонують завдання для самостійного опрацювання та виконання;
- окремі предмети, **за рішенням закладу освіти**, можуть потребувати більше синхронного часу, аніж інші. У такому разі вони можуть мати більше онлайн-уроків, натомість інші дисципліни базуватимуться на асинхронному режимі взаємодій;
- тривалість онлайн-уроку може становити 15 хвилин, а решту часу (30 хвилин) учні виконують завдання, базуючись на отриманому матеріалі.

Залежно від того, яку модель поєднання синхронного та асинхронного навчання обирає заклад і вчитель, можна по-різному наповнювати ці складові навчальними діяльностями.

Наприклад, можна розпочинати заняття синхронно, робити огляд матеріалу та спрямовувати учнів до попередньо записаного відеоуроку та набору практичних вправ і завдань, які опрацьовуються асинхронно. Наприкінці уроку відбувається повернення в спільний онлайн-

простір, з'ясовуються проблемні моменти, даються відповіді на запитання, підбиваються підсумки, відбувається рефлексія.

Також можна відвести синхронний урок на розв'язування задач як для демонстрації певних прийомів учителем, так і розбору учнівських робіт. Асинхронно в такому разі відбувається закріплення вивченого.

Можна спланувати синхронне заняття таким чином, щоб упродовж його тривалості проводити опитування. У такому разі доцільно розбити клас на менші групи, щоб частина учнів працювала з учителем, відповідаючи на запитання індивідуально чи в малій групі, а решта класу працювала асинхронно над попередньо підготованими завданнями. За якийсь час (або на наступному занятті) групи міняються.

V. ЯК ТЕХНІЧНО ОРГАНІЗУВАТИ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ – покрокова інструкція:

1. Не бійтеся експериментувати. Вчителі хочуть, щоб із першого разу вдалося все ідеально. Варто пам'ятати, що учні можуть допомогти. Так, можливо, вони не завжди найбільш умотивовані. Але просто почекайте кілька днів і побачите, що навіть ті, хто зовсім спочатку не хотіли долучатися, можуть захотіти щось робити.
2. Якщо ви будете очікувати вичерпних інструкцій, наказів чи інших формалізованих інструментів, то ви можете втратити багато часу і так і не дочекаєтеся інструкції, що підійде саме вам.
3. Які б ресурси ви не обирали для викладання, потрібно чітко формулювати, які з них обов'язкові, а які – додаткові.

1. РОЗКЛАД

Чи можна звичайний розклад перенести в онлайн

1. Перевести типовий розклад навчання в онлайн - це утопічна ідея.
2. Посадити дитину біля комп'ютера о 9-й ранку і транслювати відеоуроки до 4-ї години дня з невеликими перервами – не найкраща стратегія.
3. Дитина довго не витримає такого розкладу. У школі є можливість переключитися, поспілкуватись з однокласниками, побігати або вийти на свіже повітря. Учитель може регулювати навантаження на уроці. Дистанційно ж не видно, наскільки завантажені учні.
4. І перемикання між різними уроками не сприяє якісній освіті. Тому потрібно рухатись іншим шляхом.

Зараз є дві крайності

Перша – вчитель вказує лише, який параграф потрібно опрацювати, і дає домашнє завдання за ним. Цього замало, щоб говорити про дистанційне навчання.

Інша – дитина проходить 45 хвилин уроку через відеозв'язок. Далі відбувається інтерактивна вправа і дається домашнє завдання – опрацювати параграф, переглянути презентації чи відео, виконати кілька вправ, розв'язати задачі, пройти тест. І ще, можливо, якісь додаткові ресурси. Це перевантаження всіх, хто залучений до цього процесу.

Важливо знайти баланс і зрозуміти, що ані занадто мало, ані занадто багато вказівок для учнів не є доброю опцією.

Рекомендації

Розраховуйте, що дитина над вашим уроком проводить не більше часу, ніж вона проводила б у школі. Тобто, є час уроку – 45 хвилин, і є час домашнього завдання – 15-20 хвилин. У межах цього ви можете навантажувати дитину матеріалом. У жодному разі не більше. А краще зробити і менше – щоб дати простір на осмислення цієї інформації.

Альтернатива переносу звичного розкладу уроків може бути такою:

Учні долучаються до своїх учителів за звичним розкладом. Є час початку кожного з уроків. Скажімо, історія є в понеділок і вівторок. Домовляйтесь на один із цих днів провести 15-ти, максимум 20-хвилинну спільну зустріч. Решта відбувається в асинхронному онлайн-режимі – учні, одержавши вказівки, виконують завдання. У результаті з одного боку, тримаємося більш-менш звичного для учнів розкладу, а з іншого – не перевантажуємо їх онлайн-присутністю.

2. ЗАВДАННЯ

Рекомендації

Учитель говорить: опрацювати параграф. Але що мається на увазі під «опрацювати» учень може не знати. Можливо, прочитати. Можливо – бути готовим переказати чи дати відповіді на запитання. А, можливо, навпаки – сформулювати питання до параграфу. Або – скласти таблицю за матеріалами, намалювати схему понять, скласти стрічку подій, які розглядались.

Варто формулювати завдання, яке ви ставите перед учнем, зрозуміліше. Коли ми задасте завдання у класі, то можете все проговорити прямо там. А коли працюєте онлайн – вам потрібно все докладно прописувати чи пояснювати тим способом комунікацій, який ви передбачили для класу.

Три тези, які допоможуть структуровано підходити до формулювання завдань:

1. «Чим менше – тим більше, чим менше – тим краще».

Не треба вивалювати на учнів усі можливі інтернет-ресурси. Вам достатньо двох-трьох, щоб закрити всі потреби дистанційного навчання. Достатньо сформулювати одне-два завдання, щоб переконатися, що відбувається опрацювання матеріалу в тому форматі, який вам потрібен.

2. «Хто працює – той і вчиться».

Напевно, ви чули цю фразу в іншій інтерпретації – «Хто на уроці втомився – той на уроці і навчився». Якщо вчитель упродовж усього уроку пише біля дошки, намагається показувати фокуси і активно залучити учнів до співпраці – це прекрасно, але працює вчитель. Ваше завдання – зробити так, щоб працювали учні. Потрібно так сформулювати завдання і очікування від учнів, щоб організувати їхню роботу. Не працювати замість них, а створити умови для їхньої активної роботи.

3. «Вчимося не просто з досвіду, а з рефлексії».

Ми не можемо навчитись із прочитання чи перегляду певного матеріалу. Ми навчимося тоді, коли з цим матеріалом щось зробимо. Активне навчання важливе і в дистанційному форматі. Тобто, не просто прочитати параграф – але й спробувати щось зробити з матеріалом цього параграфа. І чим більше буде творчої діяльності, тим активнішою буде робота учнів. При цьому, важливо пам'ятати, що ми вчимося не просто з досвіду, а з рефлексії цього досвіду. Тобто, не просто щось зробити, а подумати – що відбувалося, поки я це робив?

3. КОМУНІКАЦІЯ

Рекомендації

1. Перше, що потрібно для дистанційного навчання, – забезпечити комунікацію. Має бути місце, в якому учень отримує первинну організаційну інформацію. Вона потрібна не для того, щоб викладати навчальний матеріал, а щоб повідомити, які є опції, завдання і взагалі орієнтувати учня в процесі навчання.
2. Важливо в будь-якому сервісі забезпечити зворотний зв'язок. Тобто, можливість учневі поставити запитання і отримати відповідь. У чаті Viber іноді складно знайти, кому поставили якесь запитання, і відповідь на своє. Тому важливо мати інший спосіб – ваша електронна скринька чи, наприклад, гугл-форма, в якій учень може вказати, як його звати, поставити запитання і як із ним можна зв'язатися.
3. Може бути комунікація через Classroom, у групах Viber тощо.

Що робити, якщо в учня немає інтернету чи гаджета

Як би ви не ставилися скептично до підручників, на сьогодні для багатьох учнів вони залишаються єдиним джерелом інформації. На жаль, ви не можете вплинути на те, чи в дитини є гаджет, чи є на ньому інтернет, чи є можливість працювати тоді, коли всі інші члени родини теж працюють в онлайні.

Якщо в дитини немає доступу до електронних ресурсів, значить вона вчиться за підручником і надолужує після того, як навчання буде відновлено. На жаль, це поки єдина можлива опція.

ZOOM

Zoom може допомогти втримати учнів у навчальній спільноті. І як клас класного керівника, і як клас, що вивчає певний предмет у вчителя предметника.

Рекомендації

1. Не варто розраховувати на 45 хвилин уроку, краще зробити менше. Наприклад, запропонувати щоденні зустрічі в конкретній годині для тих, кому потрібна консультація. Решта учнів працюють у власному темпі. Звісно, це одна з опцій, як можна організувати заняття в Zoom.
2. Учні початкових класів можуть працювати в **Zoom**. Але треба бути особливо уважними з часом, який вони проводять біля екрану. І однозначно не проводити прямих 35-40 хвилин уроку. Коли вони сидять і нерухомо сприймають відео і текст, потрібно чергувати з фізичною активністю.

Як почати користуватись

1. У безкоштовному варіанті можуть працювати 100 людей протягом 40 хвилин. Проте впродовж карантину збільшено час використання.
2. Після реєстрації вам потрібно лише запланувати конференцію на певний час. Створиться автоматичний ідентифікатор – дев'ять цифр, які потрібно повідомити учням. Також генерується посилання для переходу на конференцію, яке можна надіслати, наприклад, електронною поштою чи розмістити на дошці в **Paglet**.

Zoom для учня

1. Мова програми залежить від налаштування в учня на пристрої. З поширених в Україні є англійська і російська. Навіть англійська версія інтуїтивно зрозуміла.
2. Після переходу за посиланням учень має вказати ім'я для входу, за яким буде працювати. Далі необхідно дозволити цій програмі працювати з мікрофоном і відеокамерою пристрою. На цьому етапі учні можуть помилитися. Тому про це варто додатково говорити. Інакше, учень не зможе долучитися голосом до цього відеоуроку, але зможе його переглядати. Іноді цього може бути достатньо.
3. В учнів буде панель керування. Якщо мікрофон закреслений – значить вас не чути. Якщо не закреслений – значить вас чути. Це ж стосується відеокамери.

Ми можемо додати користувача або переглянути інших користувачів у цьому онлайн-уроці.

Можемо поділитися своїм екраном. Це класна функція: якщо учень працює в якійсь програмі і має труднощі з виконанням завдання, то може показати свій екран вчителю.

Можемо брати участь у текстовому чаті.

Ми можемо записувати відеоурок і давати реакції (наприклад, плескати в долоні чи показувати, що все гаразд).

Zoom для вчителя

1. Учитель під час демонстрації може налаштовувати багато опцій: дозволити чи заборонити коментарі для учасників, спільно використовувати звук свого комп'ютера, щоб щось демонструвати. Дуже важлива функція – дозволити чи заборонити учасникам вмикати чи вимикати свій звук при долученні до цього уроку.

2. Коли ви працюєте в режимі демонстрації, то можете передати керування своїм екраном одному з учнів. Наприклад, ви на своєму екрані відкриваєте копію сторінки задачника, передаєте керування мишкою учню, і він розв'язує задачу безпосередньо на вашому екрані. І це бачать інші учні. Це, фактично, означає викликати когось до дошки. При цьому зберігається можливість коментування, підказок і так далі.
Для роботи в такому режимі використовується інструмент коментування, де ви можете малювати, ставити мітки, додавати текст. Можете очищувати все, що там було зроблено, чи видаляти окремі компоненти.
3. Zoom дозволяє не просто переглянути відеозображення одне одного, але й гнучко працювати зі спільним вмістом, який демонструється на екрані. Можна демонструвати програму чи, скажімо, підручник. Може бути так звана біла дошка – аналог шкільної дошки. І може бути демонстрація екрану свого гаджета, якщо учні зараз працюють не з комп'ютером.
4. Біла дошка. Радимо дивитись на неї, як на звичайну дошку в класі. Те, що ви робили там, – те саме можете зробити в онлайні. Наприклад, прикріпити аркуш паперу, обмалювати навколо нього, розв'язати приклад, написати речення, розібрати його на члени, позначити суфікси-префікси. Те, що ще можна зробити з цим інструментом, обмежується методичними цілями, які ви ставити перед заняттям.
5. Опцій у програмі багато – треба знайти варіант, який підходить саме вам і вашому класу, і поставити галочку. У деяких випадках опція, яка імпонує одному класу, зовсім не підхожа для іншого. Можливо навіть для різних тем ці налаштування будуть мати різні параметри.
6. Сесійні зали. Це дозволяє об'єднати учнів в окремі групи. Це аналог роботи в малих групах у класі. Ви можете розподіляти учасників між групами автоматично чи вручну, виділяти окремі групи, які працюватимуть, надавати їм певний час для обговорення. Учитель може долучатися до кожної з цих кімнат і перевіряти, про що саме говорять учні.

Як ще можна використовувати відео

Крім використання Zoom, ви можете записати коротеньке відео і розмістити його на YouTube. Якщо ви вважаєте, що ніхто інший не може пояснити цю тему краще, ніж ви, у вас є важливі прийоми, яких ви хочете навчити – знімайте своє відео. Це не складно і не страшно. Якщо ж ви знаєте, що хтось уже зняв це відео і воно доступне, просто дайте лінк учням.

Безкоштовні відеоредактори: OBS studio, VideoPad (є україномовний інтерфейс і безкоштовна версія). Це опція, якщо у вас базово немає MovieMacker в операційній системі Windows.

VI. ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Рекомендації

1. Не можна викладати матеріал 45 хвилин лекційно. Треба передбачити якусь практику розв'язання завдань, яку можна реалізувати різними інструментами. Якщо немає інших опцій – працюйте із задачниками, робочими зошитами. Проте у задачниках немає пояснень, і все це переходить на відповідальність самого учня і батьків. Це – не найкращий спосіб, щоб відпрактикувати певні речі.
2. Передавайте на онлайн-сервіси частину навантаження, яке берете на себе у класі, коли виправляєте поточні помилки під час розв'язання завдань. Адже є такі, які показують правильність відповідей. Тож учням не потрібно мати безпосередній зворотний зв'язок від учителя під час опрацювання матеріалу.

Інструменти

Classtime. Сервіс, який став безкоштовним на час карантину. У ньому є бібліотека ресурсів, а можна створити і свої запитання. Наприклад, є питання на встановлення відповідності – коли з інформатики є команда і потрібно підібрати, що вона виконує. Можуть бути і простіші запитання – з вибором однієї правильної відповіді з кількох. Повідомити про необхідність тестування ми можемо через Padlet чи у крайньому випадку – Viber.

Після того як учні дали відповіді на запитання, учитель одержує статистику відповідей із балами. Учень бачить, які відповіді правильні, а які – ні, може працювати з неправильними. Учитель же може скоригувати подальші дії, якщо побачить, що більшість класу не впоралась із певним аспектом теми.

Google-форма. Може збирати відповіді учнів і потім проводити автоматичне оцінювання тестування.

Learningapps. Дозволяє створювати вправи різних типів на різні теми. Також уже підготовлено багато вправ, якими можна скористатися. На жаль, не всі україномовні. Вправи бувають різних типів: наприклад, можна встановити відповідності, сортувати в різні стовпчики правдиві і неправдиві поради. Одразу можна побачити, чи правильними були наші відповіді.

Moodle. Підходить для створення багатоваріантних тестів. Він безкоштовний, але щоб його встановити – потрібен сервер. Є інструмент для безкоштовного розміщення **Moodle – Gnomio**. Там потрібно зареєструватися, обрати собі адресу, за якою розгортається **Moodle**.

Цей інструмент – потужніший, ніж попередні, і потребує більш систематичної роботи від учителя.

Вправи для розвитку мислення вищого рівня

Попередні інструменти зорієнтовані на так зване мислення нижчого рівня – запам'ятовування матеріалу, розуміння та його застосування для розв'язання задач.

Але нашою метою має бути мислення вищого рівня. Це ті навички, на які рідко є час на уроці. Але можна використати час карантину, щоб запропонувати учням інші типи завдань – які передбачають більш творчий підхід до опрацювання матеріалу (того ж самого підручника).

Можна:

Замість пропонувати типові завдання на кшталт підготувати реферат чи презентацію, ви можете попросити учня зняти відео про певну тему. Він може це зробити, просто маючи телефон. Сервіс: **ScreenCast-o-matic**.

Замість просити учнів давати відповіді на запитання, можете попросити створити запитання до певної теми. Так учень вчиться не просто відтворювати інформацію, а опрацювати її. **Сервіси: Learningapps, Genially.**

Учні можуть записувати відео і фактично спілкуватися між собою на певну навчальну тему з їх допомогою. **Сервіс: Flipgrid** (якщо не боїмося асинхронних відеодискусій з інтерфейсом англійською).

Карта понять. Прочитали параграф – складаємо карту понять за ним. **Сервіси: MindMeister, BubbleUs.** Може бути і офлайн-варіант – на аркуші паперу. Згодом цю карту понять можна розглянути на уроці, якщо немає іншого способу, як передати результат роботи.

Інфографіки. **Сервіс: Canva (україномовний).** Тут є можливість створювати графічні об'єкти і різноманітні публікації. Почати роботу просто: обираєте вид публікацій і наповнюєте робочий простір із певним дизайном своїми текстом, картинками.

Офлайн варіант: якщо немає доступу до комп'ютера, те саме можна зробити на аркуші паперу.

Щоденник вражень. Сучасні учні переживають цікавий момент в історії. Варто спонукати їх фіксувати, що відбувається з ними і їхніми родинами. Щоденник вражень вимагає рефлексувати над тим, що відбувається. Це може бути цінною навчальною діяльністю. **Сервіс: Blogger.**

Комікс. Можна розповісти історію за мотивами того, що прочитав у параграфі. Або «оживити» персонажів, про яких ідеться в літературному творі. Такі творчі завдання можуть допомогти нам із мотивацією учнів навчатися.

Сервіси: StayBoardThat, MakeBeliefsComix

Створення власної програми. **Сервіс: Scratch.** Інструмент доступний навіть для учнів початкової школи. З його допомогою учень може скласти свою гру.

Ще корисні сервіси та ідеї:

Повідомте учням про інші навчальні ресурси.

Наприклад: [Mozabook](#), адже на час карантину ця бібліотека безкоштовна для всіх. Там, зокрема, є багато візуалізацій (зокрема і тривимірних) – здебільшого з природничих предметів, але не тільки.

Pablet можна використовувати і для оцінювання робіт з образотворчого мистецтва (виходить галерея робіт).

Інструмент для уроків фізики, хімії, біології, математики – [PhET](#)

Інструмент для складання електричних кіл – **Circuit Lab**

Програма для перевірки мовних вправ – **IXI**

Розумники – платформа для початкової школи, на період карантину дає безкоштовний доступ

Інструмент для створення музики – **Music Lab**.

Є багато відео фізичних вправ, які можна використати для фізкультури. Можна спробувати влаштувати змагання – хто більше разів відтискається чи стрибає на місці. Звісно, це вносить корективи у звичайний урок фізкультури, але, тим не менш, це не неможливо. У тому ж Pablet можна звітувати про досягнення кожного учня і відстежувати зростання за певними характеристиками.

VII. Онлайн – навчання для дітей з особливими освітніми потребами (ООП)

ПРОСТА І ПОСЛІДОВНА НАВІГАЦІЯ

1. При створенні контенту для онлайн-уроків – зважайте на те, як програма, яка розпізнає текст та озвучує його для дітей із порушеннями зору, буде передавати цей зміст. Такі програми не можуть зчитувати графіку, тому всі ілюстрації повинні мати підписи.
2. Переконайтеся, що учень зможе рухатися сторінкою й перегорнути її без використання мишки. Елементи, які використовують в онлайн-уроках, мають бути доступні з використанням лише клавіатури, бо деяким учням може бути складно керувати мишкою.
3. Сторінки мають бути послідовними, впорядкованими, простими й добре організованими. Мають бути заголовки й підзаголовки, які виділяються не лише кольором (бо деякі учні не можуть їх розрізнити).

ПЛАТФОРМА ДЛЯ НАВЧАННЯ

Здебільшого, платні навчальні системи, такі як Blackboard, Desire2Learn, Moodle, SAKAI, доступні для учнів із різними видами інвалідності.

При обиранні системи – подивіться опис доступності й перевірте:

легкість персоналізації;

легкість навігації;

допомогу в роботі із системою для вчителів і учнів;

інструменти сповіщення, дискусії, функції чату, змісту, функції завдань;

легкість ведення журналу;

інструменти для тестування.

На що зважати під час вибору:

Чи є опція, яка дає змогу учням налаштувати розташування тексту так, як їм зручно?

Чи система дає змогу підлаштовувати розмір шрифту і тривалість сеансу?

Чи дає можливість ефективно і продуктивно орієнтуватися в курсі, щоб отримувати зміст уроку?

ЕТИКЕТ ОНЛАЙН-ДИСКУСІЙ

Важливо організовувати теми для обговорення наперед так, щоб учні могли їх відстежувати.

А також дати учням вказівку не створювати нову тему, якщо вони не мають нової ідеї. Вони мають додавати відповіді до теми, яку коментують.

Якщо з'явилася нова ідея – потрібно створити нову гілку обговорення. Вчителі мають підтримувати послідовність обговорення й пояснювати, чому це важливо. Учні, які мають проблеми із зором використовують програми для озвучення тексту і збільшення екрану. Якщо такий учень бачить нову ідею в дискусії – це може його заплутати.

ШРИФТИ ТА ЇХНІЙ КОЛІР

Під час створення онлайн-уроків треба враховувати всіх потенційних учнів і їхню здатність отримати доступ до конкретних сайтів чи розроблених сторінок курсу. Переважно, модні і складні сайти найбільш недоступні й не такі вже й необхідні для навчання.

Зважайте на людину, яка не може розрізняти кольори або має численні труднощі в навчанні.

Багато кольорів і шрифтів у заголовках і ключових реченнях на сторінці не будуть помітними для таких учнів. Та й може збентежити будь-кого, хто це читає.

Переконайтеся, що обраний шрифт легко читається і його розмір можна змінювати без проблем.

ДОСТУПНИЙ ФОРМАТ ДОКУМЕНТІВ

Використовуйте доступну графіку та давайте текстові описи до нетекстових елементів.

Діаграми та фотографії – важливий навчальний матеріал, якщо їх правильно використовувати.

Документи повинні мати прямі та просто структуровані речення, списки, короткі абзаци, добре організований контент та ієрархічні заголовки.

Ієрархічні заголовки дуже корисні для всіх учнів, оскільки вони дають когнітивну (пізнавальну) мапу за задалегідь організованою структурою. Вони полегшують навчання.

ВИКОРИСТАННЯ ЗОБРАЖЕНЬ

Якщо використовуєте модель чи блок-схему, обов'язково додайте текстове пояснення в описовій частині сторінки. Опис зображення працює краще, якщо розміщений перед зображенням.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ АУДІОКОНТЕНТУ

Відео із субтитрами – важливі для онлайн-навчання. YouTube – один із найпопулярніших сайтів для пошуку навчальних відео, але там не всі відео мають якісні субтитри, а деякі не мають узагалі. Тому варто шукати навчальні відео й на інших ресурсах. Наприклад, на [TEDxKyiv](https://www.tedxkyiv.com/). Безкоштовно створити субтитри для власного відео можна на сайті Amara.

Підготували консультанти КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Прилуцької міської ради

Гапченко Л.М.

Караулова Т.Г.

Клугман Д.Г.

Лобода Н. М.